

Glasilo Udruženja Jugoslov. Učiteljstva. — Poverjeništvo Ljubljana.

Troje svojih otrok je posvetil učiteljskemu stanu, a tudi za ostale je dobro skrbel. In ravno na dan preobrata, dne 27. oktobra je obhajal s svojo ženko Cil-

izruvali. In kakšne dobrote so nam delile politične stranke? Danes lahko rečemo, da niti ena, niti druga stranka ni storila svoje dolžnosti, kadar je imela moč in priliko, da bi potegnila učitelstvo, ki ga tako radi nazivajo »filonirje prosvete« in »možeg naroda«, iz blata, iz bede in trpljenja.

Storilo pa je to naključje, storila je to Jugoslavija, ki je sama z nami vred vstala z groba stoletne sužnosti in krivice. Jugoslaviji bodi torej posvečeno vse naše delo ne pa političnim strankam, ki nas poznajo samo takrat, kadar nas potrebujejo.

In česa je treba naši domovini našemu narodu? Ne politike, ampak izobrazbe! Prosvetno delo je ona čimbenica, ki narod duševno in gospodarsko dvigne in ojači da potem sam zahteva svojih političnih pravic in brani svoje narodne svetinje. S politiko ne bo rešil nihče našega naroda, in kakor nam kaže slučaj Koroske, tudi z milicijami ne. S praznimi besedami oblokuje trganje naše domovine, udrihamo po škodljivcih našega naroda (klerikalcih liberalcih komunistih itd.), ljudstvu pa, ki je nedolžno, ker je nevedno, krivično očitamo narodno mlačnost in nezavednost in ne pomislimo, da je to posledica nizkega duševnega stanja naroda. Odstranimo vzrok, ki tišči naše ljudstvo k tlom: odprimo prosveti vrata na stežaj, povzdignimo narod duševno in gospodarski in on se sam otrese svojih sovražnikov. Ne puhla politika in ne strankarsko sovražstvo ne bo nam in ne našemu narodu prineslo boljših časov. Le v izobrazbi, v delu je napredek in naša rešitev. Vsa druga sredstva so samo opojna, omamljiva, učinkujejo samo hipno in ne vodijo do cilja. Zgodovina starih in novih časov nas uči, da tudi upor in revolucija le za nekaj časa izpremenita razmere, če ni ves narod primerno izobražen. Spominimo se samo na revolucijo l. 1918., ki nam je dala svobodo in Jugoslavijo. Kakšno navdušenje je vladalo takrat po celi naši lepi domovini! In danes? Danes vemo, da je velika doba naša mahnite ljudi in da naš narod še ni zrel za svobodo. Naredimo danes plebiscit v Sloveniji in doživeli bomo konec naše tragedije — trilogije.

Neizobraženo ljudstvo ne more presoditi položaja iz lastnega razuma, temveč mora nekemu verjeti. Tu pa nastopijo politične stranke, ki izrabljajo nevedno maso v svoje strankarske namene, ki so naivčekkrat umazani.

Zato na spoznanje poštenost vsake politične stranke nailaže po tem, v koliki meri in kako odkritosrčno skrbi za pravo ljudsko izobrazbo. Taka stranka je prepričana, da bo tem močnejša, čim omikanejši bo narod. Vsak izobraženec, ki ima lastno sodbo, ki misli s svojo glavo in ki loči pravico od krivice in resnico od laži, se bo gotovo pridružil taki stranki.

Take stranke podpiramo tudi mi, a ne oboječimo se jim na frak. Pustimo politiko onim, ki so za to poklicani, mi pa bodimo samo učitelji.

Ne rečem pa, da pustimo politiko popolnoma iz vidika. Nasprotno! Če kdo, naj bo ljudski učitelj natančno poučen o programih vseh v državi obstoječih strank in znane mu naj bodo vse vodilne politične osebnosti. Nikdar se namreč ne bi smelo zgoditi, kar se je zgodilo nekje, ko smo govorili o politiki. Ko je bil na dnevnem redu Pašič, se oglasi tovarišica: »Kdo pa je ta Pašič?« In bilo je to v času, ko je bil Pašič naš delegat v Parizu.

Tovariši! Morda poznate starejše tovariše, ki brez politike ne morejo živeti. Ne posnemajte jih, kajti to so stari grešniki, ki so bili vzgojeni v Šusteršičevi dobi.

Edina stranka, katere se oklenite z vso silo, to je naša stanovska organizacija: »Udruženje jugoslovanskega učitelstva«.

ko, ki mu je bila vedno zvesta družica, zlato poroko v tistem domačem krogu, v katerem se je čutil najbolj srečnega in ga cenil nad vse.

Pogreb, katerega je vodil preč. g. prof. dr. Medved, je bil dne 26. grudnia 1920 na pobrežju solčno pokopališče. Nagrobni govor imenovanega duhovnika je izval marsikateremu udeležencu solze v oči.

Položili smo v grob zemeljske ostanke enega najmarkantnejših in najodličnejših šolskih mož iz predvojnega doba. Naj v miru počiva! Njegovemu spomnu smo pisal te vrste. Narekovalo mi jih je globoko spoštovanje do tega izrednega šolnika in iskrena želja, naj bi njegov svetli zgled ne umrl z njim. — Srečko.

stvar. To je za naš stan najnagobnejša stranka, ki bo delala še čudeže in ki bo bodo morale uvaževati vse politične stranke, zlasti na bo morala računati z njo vsakokratna vlada. Cela armada nas je že združenih. Vendar pa mnogo tovarišev in tovarišic še stoji ob strani indiferentno češ, le dolaite in se trudite drugi. — Če kaj dosežete, bomo deležni itak vsi, če pa ne bo uspeha, prihranimo si trud in stroške. To so paraziti in njih stališče je nečastno. Krivi pa so temu zavednejši tovariši in tovarišice, ker se ne potrudijo da bi pridobili take indiferentneže za našo skupno stvar. Ne mirujmo prej, dokler ne bo združen zadnji naš tovariš. Učitelj, ki ni član naše stanovske organizacije in ki ne zahaja brez opravilne k zborovanjem, ni vreden imena: tovariš! Isto velja o učiteljicah.

Za vse je dovolj prostora v naši organizaciji. Edino, kar zahtevamo od vsakega člana, je to, da je zaveden učitelj. Vodstvo pa bo moralo paziti na to, da pri zborovanjih ne bo žaljeno niti eno niti drugo politično prepričanje.

Prezreti pa ne morem druge učiteljske organizacije: »Slovenske Zveze«, ki zaradi nas kot politična organizacija lahko še nekaj časa vežira, kot stanovski organizaciji pa ji odrekamo pravico do obstoja, dokler imajo njeni člani pravico vstopa v našo strogo stanovsko organizacijo. »Slovenska Zveza« je bila ustanovljena na zahtevo Šusteršiča in je eden najbolj žalostnih petefaktov iz Šusteršičeve dobe, domena kulturnobolnih petelinov, ki bi domišljalo da bodo izvojevali kulturni boj.

Ljubljanski postreščki so zadovoljni samo z eno organizacijo in tako tudi vsi drugi stanovci. Zdravniki imajo svojo stanovsko organizacijo. Izdajajo svoje glasilo — in nikomur ne pride na misel, da bi ustanovili n. pr. še kako »Kneippovo Zvezo« na katoliški podlagi.

Vsi stanovci združujejo svoje sile, le mi še nismo prišli do spoznanja, da je le v slozi moč, v močni organizaciji.

Tovariši! Ni pa še dovolj, da smo člani stanovske organizacije in da vršimo kot učitelji svojo dolžnost v šoli — med štirimi stenami. Veliko breme nam nalaga naš poklic in malokdo ima tako močna pleča da to breme lahko prenaša. Prešibke je naša izobrazba, ki smo jo prinesli iz učiteljskega, da bi zadostila zahtevam, ki se stavijo danes na ljudskega učitelja. V tem oziru so naši ljubljanski tovariši na boljšem. Tam je dovolj družih sposobnejših kulturnih delavcev. Od učitelja na deželi pa se danes zahteva vse mogoče in nemogoče stvari, in nihče te ne vpraša, če si sposoben. Bodi neovodna kapelnik, tolovalec, igralec — režiser, slikar, predavatelj ekonom včasih celo pesnik in komponist, skratka: nadčlovek z vsemi sedmimi talenti. Vsega tega na marsikomu manjka. Sicer pride mnogo talentov iz učiteljskega, a po navadi ti talenti zaostanejo, ker jih nihče ne dram. Mlademu človeku je treba pravega svetovanja že na učiteljskem. Tu bi lahko mnogo koristili naši ljubljanski in mariborski tovariši in bi pripravljali naš učiteljski naraščaj na težko prosvetno delo ki ga čaka.

Naše šolske oblasti, od namižije pa do najvišje, itak nimajo smisla za naše zahteve in želje po višji izobrazbi — in celo v času, ko mi zahtevamo visokošolsko izobrazbo, nastavlja na naših šolah učitelstvo z ljudskošolsko izobrazbo in pošilja na odgovorna mesta v Prekmurje popolnoma nekvalificirane osebe. Naš najodločnejši protest naj na tem mestu ne izostane proti tako ponižujočem in naš stan žalečem postopanju šolskih oblasti.

Tovariši! Ne preostaja nam zaenkrat nič drugega, kakor izobrazimo se sami! Učimo se! — kajti: če bo slepec slepca vodil, padla bodeja oba v jamo. Imamo mnogo starejših tovarišev, ki so izvežbani v eni ali drugi stroki, a pridobili so si to znanje z lastno marljivostjo. Glejmo torej, da bomo z lastno samoizobrazbo odtehtali ona sramotna nastavljanja nekvalificiranega učitelstva po šolskih oblastih, da ne bodo naši znanjci o nas govorili z isto častjo, kakor mi govorimo o nekdanjih učiteljih-mežnarjih. Le lastna izobrazba, splošna in specialna v stroki, za katero čutite sposobnost, vas usposobi za delo med narodom. Ljudstvo na splošno le onega ki res dela in ne lenuhari. Le z vztrajnim prosvetnim delom si bomo pridobili zaupanje ljudstva. Naš edini cilj pa bodi: ljudstvo mora vzljubiti šolo! Zaveda naj se, da je dobrobit šole in učitelstva narodu v prid.

*Glej »Prosvetni program poverjenosti za uk in bogočastje« v zadnji številki »Učiteljskega Tovariša«! — Opom. uredn.

ker je šola vir izobrazbe, torej vseza napredka in vse blaginje.

Kolo časa se vrti, človeški duh napreduje. Ne presimo nove dobe! Zasedajmo z bistrim očesom narodovo revolucijo in evolucijo in — delajmo, da nas tok časa ne prehiti!

Izobrazimo sebe in bodimo učitelji onih, ki še tiče v temi! Ne vodimo jih od volilne skrinice do volilne skrinice kakor slepce. — s prosvetnim delom jim odprimo oči, da bodo izpregledali! Le izobražen narod se ne da tlačiti in si ne da delati krivice.

V dobi konkordata smo bili pomirni mežnarji, v Šusteršičevi dobi smo bili ilanci in priganjanci političnih strank sedanja doba pa nas resno opominja in nam kliče: **bodite ljudski učitelji!**

Pruski učitelj je l. 1866. premagal Avstrijo. — mi bomo pa tisti Martini Krpani in Kralji Matiaži, ki bomo rešili s prosvetnim delom naš narod raznih Brdavsov in izkoriščevalcev in bomo tako sebi in svojemu narodu ustvarili lepšo bodočnost.

Od mežnarja-organista do učitelja.

»Učit. Tovariš« je v zadnjem času že dvakrat priobčil kratke članke, v katerih nam je osvetlil stališče češke učit. zaveze napram učiteljem-organistom ter obenem namignil, da zavzamemo isto stališče i mi in je že skrajni čas, da izginejo izmed naših vrst zadnji ostanke slučajev: učiteljev-organistov.

Ni nobenega dvoma, da je to vprašanje danes prav na mestu, ter mora biti pričo novih razmer, katere že je in še bo našemu stanu ustvarila naša država, aktualno do hitre in končne rešitve po predpodi tozadevnih ukrenitev Češkega učit. Saveza. Kakor vsak človek trpi, ozreč se na bridke dni svojega življenja nazaj, tem radostnejše in hitreje hlastne po rešilem pasu tudi v plitvini, kajti strašilo ga sponini prebrenjenih globin, nekako iz istih razlogov se hočem tudi tukaj v najkrajših črticah dotakniti zgodovinskega ozadja danes še precejšnjih prikazni »učitelja-organista«.

Se danes je ohranjeno med ljudstvom ime »šolmaster« in s tem imenom še tu in tam nazivajo nadučitelje. Istotako še tu in tam zadenemo na ime »kantnar«, ki je bil svoječasno pomagač »šolmastrov« v šoli, še bolj pa kot mežnar, organist in ceremonist v cerkvi, za katero pomoč pa je vlek el plačo večino ma le »šolmaster« sam. O »šolmastrih« in »kantnarjih« še danes vedo ljudje povedati in dalo bi se o tem mnogo, mnogo pisati, seveda po različnih krajih tudi različno o njuni službi, »časti« itd.

Preidimo k imenu in pričetku »šolmastrov«. Pred 16. stoletjem že najdemo, da so župniki po deželi imeli v pomoč za opravila v cerkvi in poučevanje verouka pomagača, katere so protestanti imenovali »Küstler«; bili so to le zgolj cerkveni služabniki pod popolno in strogo komando župnikov. V sredini 17. stoletja so pa ti cerkveni služabniki, ako so tudi poučevali v šolah, dobili ime »Schulmeister«, katero ime se je preneslo sčasoma tudi k nam. Ti le šolmastri so bili v prvi vrsti mežnarji in organisti, obenem pa navadno tudi izučeni krojači, tkalci itd. ter so kot taki poleg svojih rokodelstev istočasno poučevali čitanje in pisanje ter seveda — cerkevno petje, torej je bilo »šolmastrovanje« le postranski posel. Imeli so sledeče dohodke: majhno šolnino, razne zbirce (kruha, jaje, snopov, ...), darove od gostij, pogrebcev, od plesov kot godci itd. Šole so bile premnogokrat žalostne podrtine, za stanovanje nesposobne ali celo prepovedane, tako da so ti »učitelji« potovali od hiše do hiše ter povsod, kjer so učili, dobili za isti dan hrano in prenočišče, torej približno slono kakor danes po občinah občinski reveži. Vzdrževanje šol je pripadalo občinam in grajščinam, nad »učitelji«, (s tem zlorabim ime za one čase!) je seveda vodil sakrasantni komando zopet — župnik. Te razmere beležimo tudi za časa solnograškega šolskega zakona l. 1569. ter se iste niso spremenile do vladanja cesarice Marije Terezije. V zadnjih letih njenega vladanja je iz Prusije poklicani opat J. Felbinger izdal iz 79 paragrafov obstoječi šolski red, ki med drugim pravi: »Die Schulmeister auf dem Lande sind, wo ihre bisherigen Einkünfte nicht ausreichen, an die Gemeinden, unter Beihilfe der Dominien, gewiesen u. dürfen auch passende Nebengeschäfte betreiben...«. Izraz »passende Nebengeschäfte« je bil na papirju, nikakor pa v praksi dostojnejše oblike, kajti znatnih spre-

nemb pri »šolmastrovih« poslih tudi še sedaj ne zaznamujemo; saj pa se ni tudi čuditi, kajti v istem šolskem redu bere mo tudi »Die unmittelbare Aufsicht der Trivialschulen führt der Pfarrer«. Po takozvanem »Schulpatronat-u«, izdanem pod Jožefom II. se je kongrua (minimalna plača učiteljev in pomočnikov) znova fiksirala, a vseeno z izrečnim vračunanjem dohodkov iz mežnarske in orgljarske službe. Za časa Franca I. prihajamo po vplivu Rottenhanna k še bolj nazadnjaški rešitvi šolskega vprašanja sploh in seveda tudi vprašanje »učitelja-organista«, o katerem beremo sledečo »obsodbo«: »Die Kongrua der Landschullehrer besteht (ausser dem Schulgehalt) in 80 fl., jene des Gehilfen in 30 fl. Geld oder Naturalien, für den ersten überdies in 4—6 Metzen Ackergrund, einen Garten, freiem Holzbezuge u. dem Weiderecht auf 2 Nutzkuhe, für den letzteren in der Kost und Verpflegung. Defizienten werden der Mildtätigkeit der Obrigkeiten u. Gemeinden empfohlen«. Nato kmalu seveda zopet sledi: »Die nächste Leitung des Unterrichtes und der Zucht wird dem Ortseelsorger als Schulpfarrer übertragen«. Se tudi ta šolski red je dovoljeval »šolmasterom« v šoli istočasno izvrševanje kake tihe »brezšumne« obrti (geräuschloses Handwerk). Z ljudskim uporom l. 1848. je šolstvo doživelo le nekaj modifikacij v nekaterih točkah, tako tudi n. pr.: povišanje kongrua trivialnih učiteljev na 100 do 150 fl., na eni strani; na drugi strani pa se je učitelje izrečno priporočilo cerkvenim oblastem, da jim izroče mežnarsko in orgljarsko službo. — Ze prva leta vlade Franca Jožefa I. je takratni vodja naučnega ministrstva Dobhoff v svojem precej zbolšanem »Entwurf der Grundzüge einer Reorganisation sämtlicher Schul- u. Studienanstalten« priznal sicer ljudsko šolo kot prvo in najglavnejšo torišče ljudske izobrazbe, a na učitelje se je spomnil z ozkosrčno določbo: »Die Lehrer beziehen fixe Gehalte, deren Minimum der bezügliche Landtag zu bestimmen, dass der Lehrer seine Kräfte ganz dem Schul- und Chordienst widmen kann«. Še grše nazadovanje in popolna reakcija pa je udria v šolstvo vsled pogodb (konkordata) med bivšo avstr. državo in papežem, po kateri je bilo določeno: »Alle Lehrer der für Katholiken bestimmten Schulen werden der kirchlichen Beaufsichtigung unterstehen; den Schuloberaufseher des Kirchensprengels wird seine Majestät ausdem vom Bischofe vorgeschlagenen Männern ernennen«. Tako je bilo šolstvo vnovič državi iztrgano in tudi pouk je zagazil za precej let v duh zastarelih srednjeveških naziranj in interesov. Še le po 13 letnem obstoju tega konkordata je bila izvršena popolna emancipacija šole od cerkve in so z državnim zakonom z dne 25. maja 1878, po katerem je došlo vodstvo in nadzorovanje šolstva definitivno v roke države; za pravočasno in zadovoljivo plačevanje učiteljskega so prevzele odgovornost in odločitev edino le šolske oblasti.

To je dolga, trnjeva pot, katero so morali tavati naši stanovski predniki; mnogo, mnogo stoletij je jadralo gluho in glupo mimo njih in še le po tej stoletni »metamorfozi« se je izlikal iz javnega mežnarja-organista sedanji učitelj — državni uradnik.

Se imamo Slovenci dokaj učiteljev, ki še danes pokorno pritiskajo orgljane tipke in plešejo po »tujem« taktu po orgljinih pedalih. Zdi se mi podobni na videz močnim medvedom v menažerijah, kjer tem medvedom zgoraj godejo, a spodaj kurijo slabotni ljudje — »krotilci«. Morda je treba gotove slučaje upoštevati, kjer bogve iz kakšnih razlogov in težkoč ni mogoče trenutno zahtevati odložitve orgljanja, a ti slučajji bodo prav redki. Naše učiteljske organizacije pa naj ultimativno kakor češke nastopijo proti vsem učiteljem-organistom, bodisi da ti orgljajo in pomagajo pri raznih obredih ali da opravljajo le eno izmed teh cerkvenih služb. Naj med učitelje-organiste pride klic: Glave po koncu! Kdor zančuje se sam — — — — —. Toliko za prvič!

Iz naše organizacije.

Skupne zadeve.

Občni zbor društva za zgradbo Učiteljskega konvikta v Ljubljani bo v nedeljo, dne 13. februarja 1921, ob 14. v prostorih Učiteljske posojilnice in hranilnice, Frančiškanska ulica 6. (Učiteljska tiskarna I. nadstropje.)

Dnevni red:

1. poročila;
2. nakup hiše;